חוֹל הַדַּק — לָא חָיְישִׁינַן. חוֹל הַגַּס — חָיְישִׁינַן. אֲבַל דְּרָכִים — חָיְישִׁינַן. תִּיבְנָא וַעֲבִיד בַּזְגָּא — חָיְישִׁינַן, לָא עֲבִיד בַּזְגָּא — לָא חָיְישִׁינַן. חִיטֵּי וְכָל דְּמִינַיְיהוּ — חָיְישִׁינַן, שַׁעֲרֵי וְכָל דְּמִינַיְיהוּ — חָיְישִׁינַן. כָּל מִינֵי קִטְנִיּוֹת — אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם רִיסּוּקֵי אֵבָרִים, לְבַר מִן רוּבְיָא; חִימְצֵי — אֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים, חֻפְצֵי — יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים. כְּלָלָא דְּמִלְּתָא: כָּל מִידֵי דְּמִשְׁרִיק — אֵין בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים, לָא מִשְׁרִיק — יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם רִיסּוּק אֵבָרִים. דָּבוּק — רַב אַשִׁי שָׁרֵי, אֲמֵימָר אָסַר. בְּחַד גַּפָּא — דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּשָׁרֵי; כִּי פְּלִיגִי — בִּתְרֵי גַּפֵּי, מַאן דְּאָסַר אָמַר לָךְ: הֵיכִי נִיקּוּם? וּמַאן דְּשָׁרֵי אָמַר לָךְ: אֶפְשָׁר דְּנִיקּוּם אָעִיקְבֵי דְּגַפֵּי. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: בִּתְרֵי גַּפֵּי — כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאָסִיר; כִּי פְּלִיגִי בְּחַד גַּפָּא, מַאן דְּשָׁרֵי אָמַר לָךְ: אֶפְשָׁר דְּפָרַח בְּחַד גַּפָּא, וּמַאן דְּאָסַר: כֵּיוָן דְּבַהַאי לָא מָצֵי פָּרַח — בְּהַאי נַמִּי לָא מָצֵי פָּרַח. וְהֵילְכְתָא: בִּתְרֵי גַּפֵּי — אָסִיר, בְּחַד גַּפָּא — שָׁרֵי.

א "נִשְׁתַּבְּרוּ רוֹב צַלְעוֹתֶיהָ". תָּנוּ רַבָּנַן, אֵלּוּ הֵן רוֹב צְלָעוֹת: שֵׁשׁ מִכָּאן וְשֵׁשׁ מִכָּאן, אוֹ אַחַת עֶשְׂרֵה מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן. אָמַר זְעֵירִי: וּמֵחֲצִיָּין כְּלַפֵּי שִׁדְרָה. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּבִצְלָעוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מוֹחַ.

ב אָמַר עוּלָּא, בֶּן זַכַּאי אָמַר: נָעֲקְרוּ — בְּרוֹב צַד אֶחָד, נִשְׁתַּבְּרוּ — בְּרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין; רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בֵּין נָעֲקְרוּ, בֵּין נִשְׁתַּבְּרוּ — בְּרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין. אָמַר רַב: נָעֲקְרָה צֵלָע וְחוּלְיָא עִמָּהּ — טְרֵפָה. אָמְרִי לֵיהּ רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִי לְרַב: נָעֲקְרָה צֵלָע מִכָּאן וְצֵלָע מִכָּאן, וְחוּלְיָא קַיֶּימֶת, מַהוּ? אֲמַר לְהוּ: גִּיסְטְרָא קָאָמְרִיתוּ?! נֵמִי הֵיא, כְּדְאָמַר בְּפֶרֶק קַמָּא (חולין כא,ב)!

תוספות

קטניות אין בהן משום ריסוק אברים כו׳ — אית ספרים דגרסי בתר הכי: חמצי אין בהם משום ריסוק אברים, חפצי יש בהם משום ריסוק אברים. וכן לגרסת הקונטרס משמע דלא הוו בכלל קטנית. ויש לומר: דקטנית מיירי בדברים דקים, כמו עדשים ואורז ודוחן.

א שינוי במשנה: **נשתברו רוב צלעותיה** של בהמה — הריהי טריפה. **תנו רבנן** [שנו חכמים], **אלו הן רוב צלעות** לענין זה: **שש מכאן ושש מכאן**, מכל צד של השדרה, שהוא רוב של עשרים ושתים צלעות, **אחת עשרה מכאן ואחת מכאן. אמר זעירי:** והיא טריפה כאשר נשברו הצלעות **מחציין כלפי שדרה**, ולא בחצי המרוחק מן השדרה. **אמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יוחנן:** ומדובר כאן **באותן עשרים ושתים צלעות גדולות שיש בהן מוח**, שאם נשברו הרי זו טריפה, ולא בצלעות הקטנות.

ב **אמר עולא, בן זכאי אמר:** אם **נעקרו** הצלעות מחיבורן בשדרה — די אם היה זה **ברוב** הצלעות של **צד אחד**, כלומר, אם נעקרו שש צלעות בסך הכל, כדי לעשות טריפה. ודווקא אם **נשתברו** הצלעות — שנינו שהיא טריפה רק **ברוב שני צדדין**, כלומר, שיישברו שתים עשרה צלעות. **ר׳ יוחנן אמר: בין נעקרו, בין נשתברו** — אינה נעשית טריפה אלא **ברוב שני צדדין**. בענין זה מביאים, **אמר רב: נעקרה צלע וחוליא** שהיא מחוברת אליה **עמה**, שנעקרה מן החוליות שלפניה ושלאחריה — הרי זו **טרפה**, למרות שלא נפסק חוט השדרה. **אמרי ליה** [אמרו לו, שאלוהו] **רב כהנא ורב אסי לרב: נעקרה צלע מכאן** מצד אחד של החוליה, **וצלע מכאן** מצידה השני, **וחוליא עצמה קיימת** במקומה, **מהו? האם היא טריפה? אמר להו** [להם] **בתמיהה: גיסטרא קאמריתו** [חתוכה לשנים אתם אומרים]?! **בהמה כזו נחשבת כמתה, וכיצד אתם שואלים** [אין אנו חוששים] לריסוק איברים, מפני שכשהעוף נופל עליו הוא מחליק לצדדים, וכך נמנעת חבטה חזקה. אבל נפל על **חול הגס — חיישינן** [חוששים אנו], בגלל האבנים הגדולות שמעורבות בו. נפל העוף על **אבק דרכים — חיישינן** [חוששים אנו] לריסוק איברים, מפני שאבק דרכים נכבש ומתקשה. נפל על **תיבנא ועביד בזגא** [תבן, קש שעשוי בחבילה] — **חיישינן** [חוששים], מפני שהוא מהודק וקשה. **לא עביד בזגא** [אינו עשוי בחבילה] — **לא חיישינן** [אין אנו חוששים]. נפל על **חיטי וכל דמינייהו** [חיטים וכל מה שממינם], כגון כוסמין ושיפון שהם קשים — **חיישינן** [חוששים אנו], וכן אם נפל על **שערי וכל דמינייהו** [שעורים וכל שממינם] כגון שבולת שועל — **חיישינן** [חוששים אנו]. **כל מיני קטניות** שנפל עליהם עוף — **אין בהם משום ריסוקי אברים**, מפני שבשעה שנופל עליהם העוף הם מחליקים זה מזה, בגלל צורתם העגולה, **לבר** [חוץ] **מן רוביא** [תלתן, חילבה]. **חימצי** [אפונה] — **אין בו משום ריסוק אברים**, אבל **חפצי** [חמומום] — **יש בו משום ריסוק אברים. כללא דמלתא** [כללו של דבר]: **כל מידי דמשריק** [דבר שמחליק] לצדדים כשהעוף נופל עליו — **אין בו משום ריסוק אברים, לא משריק** [אינו מחליק] — **יש בו משום ריסוק אברים.** אם נפל העוף על הקרקע כשהוא מחובר **לדבוק**, לוח מצופה דבק שמניחים כמלכודת, וכשהעוף נדבק אליו ומנסה לעוף הוא נופל עם הלוח — **רב אשי שרי** [התיר], **אמימר אסר.** ומפרטים, אם נדבק העוף ללוח **בחד גפא** [בכנף אחת] — **דכולי עלמא לא פליגי דשרי** [הכל אינם חולקים שהוא מותר], מפני שהעוף פורח קצת בכנף אחת, ואינו נופל בחבטה. **כי פליגי** [כאשר הם חלוקים] הרי זה כשנדבק **בתרי גפי** [בשתי כנפיים]. **מאן דאסר אמר לך** [מי שאוסר אומר לך]: **היכי ניקום** [איך יחזיק העוף מעמד] שלא להיחבט חבטה גמורה בקרקע? **ומאן דשרי אמר לך** [ומי שמתיר אומר לך]: **אפשר דניקום אעיקבי דגפי** [יכול להחזיק מעמד בקצות הכנפיים]. **ואיכא דאמרי** [ויש שאומרים] לשון אחרת: **בתרי גפי כולי עלמא לא פליגי דאסיר** [אם נדבק בשתי כנפיים הכל אינם חלוקים שהוא אסור], שאין בידו להמעיט **את עוצמת החבטה, כי פליגי בחד גפא** [כאשר הם חלוקים הרי זה כשנדבק בכנף אחת], **מאן דשרי אמר לך** [מי שמתיר אומר לך]: **אפשר דפרח בחד גפא** [יכול הוא לעוף בכנף אחת], **ומאן דאסר** [ומי שאסר]: **כיון דבהאי לא מצי פרח בהאי נמי לא מצי פרח** [כיון שבכנף זו אינו יכול לעוף, בזו גם כן אינו יכול לפרוח]. **והילכתא** [והלכה היא]: **נדבק בתרי גפי אסיר** [בשתי כנפיים אסור], **בחד גפא שרי** [בכנף אחת מותר].

א שינוי במשנה: **נשתברו רוב צלעותיה** של בהמה — הריהי טריפה. **תנו רבנן** [שנו חכמים], **אלו הן רוב צלעות** לענין זה: **שש מכאן ושש מכאן**, מכל צד של השדרה, שהוא רוב של עשרים ושתים צלעות, **אחת עשרה מכאן ואחת מכאן. אמר זעירי:** והיא טריפה כאשר נשברו הצלעות **מחציין כלפי שדרה**, ולא בחצי המרוחק מן השדרה. **אמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יוחנן:** ומדובר כאן **באותן עשרים ושתים צלעות גדולות שיש בהן מוח**, שאם נשברו הרי זו טריפה, ולא בצלעות הקטנות.

ב **אמר עולא, בן זכאי אמר:** אם **נעקרו** הצלעות מחיבורן בשדרה — די אם היה זה **ברוב** הצלעות של **צד אחד**, כלומר, אם נעקרו שש צלעות בסך הכל, כדי לעשות טריפה. ודווקא אם **נשתברו** הצלעות — שנינו שהיא טריפה רק **ברוב שני צדדין**, כלומר, שיישברו שתים עשרה צלעות. **ר׳ יוחנן אמר: בין נעקרו, בין נשתברו** — אינה נעשית טריפה אלא **ברוב שני צדדין**. בענין זה מביאים, **אמר רב: נעקרה צלע וחוליא** שהיא מחוברת אליה **עמה**, שנעקרה מן החוליות שלפניה ושלאחריה — הרי זו **טרפה**, למרות שלא נפסק חוט השדרה. **אמרי ליה** [אמרו לו, שאלוהו] **רב כהנא ורב אסי לרב: נעקרה צלע מכאן** מצד אחד של החוליה, **וצלע מכאן** מצידה השני, **וחוליא עצמה קיימת** במקומה, **מהו? האם היא טריפה? אמר להו** [להם] **בתמיהה: גיסטרא קאמריתו** [חתוכה לשנים אתם אומרים]?! **בהמה כזו נחשבת כמתה, וכיצד אתם שואלים**

גרסות

שערי וכל דמינייהו חיישינן משפט זה חסר בכתי"מ, ובשאר כתה"י ובמקורות: **שערי וכל דמינייהו לא חיישינן.**

כל מיני קטניות — חפצי יש בו משום ריסוק איברים גרסת רוב כתה"י ומקורות שונים: **כל מיני קטניות לא חיישינן לבר מחימצי וחפצי** וראה תוס׳.

לבר מן רוביא בכתי"מ נוסף: **ואי רמאי במנא יש בהן משום ריסוקי איברים.**

חימצי אין בו משום ריסוק אברים חפצי יש בו משום ריסוק אברים משפט זה חסר בכתי"מ וראה בתוס׳.

כל מידי דמשריק אין בו משום ריסוק אברים לא משריק יש בו משום ריסוק אברים יש בכתי"י: **כל מדי דמשתריג לא חיישינן כל דסריג חיישינן.**

דבוק יש בכתי"י: **דבוקה,** ויש בכתי"י ובמקורות: **דבקה** ובערוך: **דבקא.**

רב אשי שרי אמימר אסר ברוב כתה"י ובמקורות: **דבוקה אמימר אסר רב [אשי] [אסי] שרי.**

אמר לך אפשר דניקום אעיקבי דגפא בכתי"מ: **אעיקבי דגפא** ויש בכתי"י ובמקורות: **אמר לך איפשר דנייח בעיקבא דגפא.**

אמר לך אפשר דפרח בחד גפא בכתי"מ: **פרח בחד גפא** ויש בכתי"י: **אמר לך אפשר דנייח בחד גפא.**

ומחציין יש בכתי"י ובמקורות: **והוא שנשתברו מחציין.**

ובצלעות גדולות בכתי"מ ועוד ובמקורות: **ובצלעות.**

אמר עולא בן זכאי אמר בכתי"מ: **אמר עולא בר זכיי אומר** ובדפו"י: **עולא בן זכאי אומר** וראה תוד"ה נעקרה.

העולם

דבוק

בספר הערוך פירש בשם רב שר שלום גאון כי מדובר במעין מקל ארוך ביותר שמתקיינים הציידים להוריד עופות מן האילנות הגבוהים, שחלקו העליון מצופה בדבק מרובה, שנדבק לכנפיו של העוף, וכך הן נדבקות זו לזו עד שאינו יכול להשתמש בהן והוא נופל.

נשתברו רוב צלעותיה

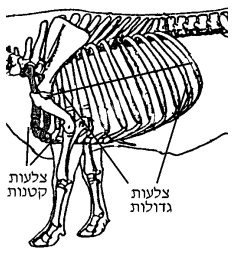

בציור זה של צלעות הפרה מצד שמאל, ניתן לראות את הזוג הראשון של הצלעות הקטנות צבוע בשחור.

הקו לרוחב הצלעות מסמן את התחום שמחציין ולמעלה.

נעקרה צלע

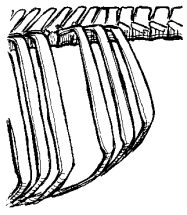

*[1]**אישתרי"ם** (צ"ל: אישטריי"ם) מן הצרפתית העתיקה estrein — קש, מצע לבהמות.

*[2]**פישל"ש** (צ"ל: פישילי"ש) מן הצרפתית העתיקה pesels — אפונים.

*[3]**צידרו"ש** (צ"ל: צידריי"ש) מן הצרפתית העתיקה cesres — חימצה (חומוס).

*[4]**גלוד"א** (צ"ל: גלו"ד) מן הצרפתית העתיקה glud — דבק חזק.

עיונים

שערי וכל דמינייהו חיישינן הגרסה בכתבי היד ובמקורות רבים היא "לא חיישינן", ופירשו כי שעורים והדומים להם כגון שבולת שועל, הואיל והם חלקים, כשהעוף נופל עליהם הוא מתגלגל ולכן אין חוששים לריסוק איברים, ואילו בחטים והדומים להם ככוסמין ושיפון, יש לחשוש לריסוק מפני שאינם חלקים (אור זרוע).

כל מיני קטניות גרסת רוב כתבי היד והמקורות היא "כל מיני קטניות לא חיישינן לבר מחימצי וחפצי". וגרסה זו מתיישבת היטב, שהרי חימצי (חומוס) הם גם כן קטניות. וכתבו בתוס׳ שלגרסתנו, הדנה בנפרד על חימצי וחפצי, צריך לומר ש"קטניות" הן דברים דקים, כמו אורז ועדשים (וכן רוביא — תלתן). ורבינו גרשום הסביר כעין זה גם לגרסת כתבי היד, שפירש: חמיצי (לגרסתו) — גריסים, חיפצי — עדשים.

חימצי... חפצי רש"י פירש ש"חימצי" הם גרגרירי אפונה, שהם עגולים ומחליקים זה מזה בשעת חבטה, ו"חפצי" הם גרגרירי חימצה (חומוס), שאינם עגולים ואינם מחליקים זה מזה. וכאמור לעיל, יש שגרסו: "כל מיני קטניות לא חיישינן לבר מחימצי וחפצי", ופירשו "חימצי" — חימצה, חיפצי — עפצים (בערוך).

היכי ניקום רש"י דקדק לפרש "ניקום" — ישא עצמו, שכששתי כנפיו דבוקות אינו יכול להחזיק עצמו באויר כדי שלא יפול נפילה גמורה. ויש כת"י ומקורות שכתוב בהם "במאי נייח", והכוונה היא שאין לעוף במה לנוח, לנחות על הארץ, ובכך למעט בעוצמת החבטה (ראה ערוך, רי"ף).

אלו הן רוב צלעות וכו׳ כלומר, אף שיש שלוש עשרה צלעות מכל צד, ובסך הכל עשרים ושש, לענין טריפה של שבירת רוב הצלעות החשיבו חכמים רק אחת עשרה צלעות מכל צד. וכתב הראב"ן כי שתי הצלעות הקדמיות (שהן רכות יותר וסחוסיות) אינן בכלל זה, שהן חלק מן החזה (והוא כשיטת ר"ח בהגדרת עצמות החזה לעיל מה,ב, שתים מכל צד. ולפי הסברו של רש"י, שהן אחת מכל צד, הצלע הנוספת שאינה מנויה כאן היא האחרונה לכיוון הזנב, שגם היא רכה וקטנה. וראה עוד באריכות בשיחת חולין ובערוך השולחן).

שש מכאן ושש מכאן כו׳ בדרך "לא זו אף זו" הוא שונה: לא רק שש מכאן ושש מכאן, שיש רוב מכל צד, אלא אפילו אחת עשרה מכאן ואחת מכאן, שאין רוב אלא בצד אחד — טריפה, כיון שיש בזה רוב כל הצלעות (תורת חיים).

ובצלעות גדולות שיש בהן מוח לפי רבינו יהונתן מלוניל — להוציא שתי עצמות החזה הרכות (כמבואר לעיל), ולפי הרשב"א — להוציא צלעות קטנות סמוך לכסלים בחלק האחורי של הבהמה. והכוונה היא למעין "כנפיים" של החוליות האחוריות. ויש שפירשו כי הוא להוציא את הצלע האחרונה מכל צד, שהיא קטנה ורכה יותר, וללא מוח (זבחי צדק).

נעקרה צלע וחוליא עמה טרפה למרות שלא נפסק חוט השדרה (שהיא הטריפה ששנו חכמים במשנה). וטעם הדבר — משום קלקול חוט השדרה, שכיון שבצד אחד נעקרה החוליא ממקומה — בהכרח שגם החוט זז ממקומו, והרי זה כפסיקת החוט (ערוך השולחן). ולדעת הרשב"א, גם דין זה אמור בצלעות הגדולות בלבד, אבל הרא"ש סבור שלענין עקירת חלק מן החוליא אין להבחין בין גדולה לקטנה.

גיסטרא קאמריתו כלומר, בהמה שנעקרה צלע מכאן וצלע מכאן, מצידיה של חוליא אחת, אינה נחשבת רק טריפה, שעתידה למות במשך הזמן, אלא יש לראותה כאילו נחצתה לשתים באותו מקום, ודין נבילה יש לה, שמטמאה טומאת נבילה בחייה, כפי שנאמר לעיל (כא,א. בפרטי ענין זה ראה גם לעיל כ,ב).

אורח ההלכה

בתרי גפי אסיר עוף שנדבקו כנפיו בדבק בשעת צידה ונחבט בדבר קשה, אם שתי כנפיו נדבקו — חוששים לריסוק אברים, וצריך בדיקה. ואם לא נדבק בו אלא אחד מהם — אין חוששים, מפני שהוא פורח מעט בכנף השניה. כמסקנת הגמרא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ט הט"ו. שו"ע יו"ד נח, ח).

אלו הן רוב צלעות יש לבהמה עשרים ושתים צלעות גדולות שיש בהן מוח, אחת עשרה מכל צד, וכל אחת קבועה בחוליה שלה. נשברו רוב עשרים ושתים הגדולות מחציין ולמעלה כלפי השדרה, בין שש מצד זה ושש מצד זה, או אחת עשרה מצד זה ואחד מצד השני — טריפה. נשברו הצלעות הקטנות שאין בהן מוח (שתי צלעות החזה מצד הראש, ושש צלעות לכיוון הזנב) — כשרה. כדברי רבה בר בר חנה ר׳ יוחנן וזעירי. (רמב"ם שם פ"י ה"א. שו"ע יו"ד נד, א—ב).

נעקרו נעקרו הצלעות הגדולות שיש בהן מוח מן החוליה, והחוליא קיימת — הרי זה כאילו נשברו, ורק אם נעקר רוב שני צדדים, דהיינו שתים עשרה צלעות — טריפה. כר׳ יוחנן. (רמב"ם שם. שו"ע יו"ד נד, א).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

והא רב נמי גיסטרא קאמר — דכיון דנעקר צלע וחוליא עמה — הרי צלע שכנגדו נשמטת ונפלה, וקרי לה רב טרפה! **וחצי חוליא** — והצלע שכנגדה מחוברת יפה בחלי חוליא קיימת. **מכלל דרב כהנא ורב אסי** — צלע מכאן וצלע מכאן וכל החוליא קיימת בעו מיניה. דאי צלע וקצת חוליא — הא שמעינן ליה דאמר דאפילו בחדא מיטרפא, ואינהו בעו מיניה. אלא ודאי צלע בלא חוליא קבעו מיניה. ואמר להו — איהו עלה: גיסטרא קאמריתו, דאפילו נגלה נמי הויא? בתמיה. ואמר עולא וכו' — אלמא רובו בעינן למיטרפא, וכל שכן דבחדא לא מקריא נגלה! ולרבי יוחנן — דאמר: אף נעקרו לא מיטרפא עד דאיכא רוב שני צדדין, וכי מיעקרו שם מימין ושם משמאל, ואפילו אלו לצד הצואר ואלו לצד האליה — אי אפשר דלא הוי אמצעית זה כנגד זה, ואפילו הכי בעיא רובא למיטרפא, וכל שכן דבחדא לא מיקריא נגלה! דבשלמא מעיקרא הוה סלקא דעתך דרב צלע וכולה חוליא קאמר, ואינהו בעו מיניה צלע וקצת חוליא מכאן וכן מכאן, ואמצעיתה של חוליא קיימת. אבל השתא דאוקמת דרב צלע ואחי חוליא קאמר, ואינהו על כרחך צלע בלא חוליא קבעו ליה, וקאמר להו עלה: גיסטרא קאמריתו — קשיא לן הא דרבי יוחנן! ומשני: התם רב כהנא ורב אסי. בוכנא ואסיתא — כלומר, צלע וקצת חוליא. ורבי יוחנן — צלע בלא חוליא. אי הכי — דרב כהנא ורב אסי צלע וקצת חוליא אמרי — היינו דרב, הא שמעינן ליה דבחדא נמי טריף, ואחי מיבעי להו בתרתי? אסיתא = חור שבחוליא שהצלע תחוב בו, היינו בחלי חוליא. וליבעו מיניה כרב בחדא — דהא חדא אכתי לא קאמר להו, ותרתי קבעו מיניה. **סברי אם כן מירתח קא רתח** — ממהדורי דרב מצינן למפשט מאי דינא דחדא, דאי מהדר לן כשרה — כל שכן חדא, ואי מהדר לן: טרפה, בלא ריתחא — פשטינן מינה דבחדא סבירא ליה כשרה. דאי סבירא ליה בחדא נמי טרפה, כי בעינן בתרתי — מהדר לן בריתחא, למימר: השתא בחדא טרפה, תרתי מיבעיא להו? אבל אי בעינן מיניה חדא, אפילו סבירא ליה בתרתי כשרה — לא מהדר לן בריתחא, למימר: השתא בתרתי כשרה, דלא איכפת ליה אי מיסק אדעתין דבתרתי טרפה. **והא** — בעו מיניה בתרתי, וסבירא ליה דבחדא נמי טרפה, כדאמר רב לעיל: נעקרה צלע וחוליא עמה, ואוקימנא חצי חוליא, ואפילו הכי לא מהדר להו בריתחא, דנפשוט מינה לעקירת חדא! **כיון דקאמר להו גיסטרא קאמריתו** — בתמיה — היינו ריתחיה, דהכי קאמר להו: הא לא איבעי להו למיבעי, דנגלה נמי הויא, אלא בחדא טרפה. **מעיקרה** — אפילו בלא אסיתא. **נחבסה** — *[5]מינציר"א, ולא נפחתה.

וְהָא רַב נַמִּי גִּיסְטְרָא קָאָמַר? — כִּי קָאָמַר רַב — צֵלָע בְּלֹא חוּלְיָא. — וְהָא צֵלָע וְחוּלְיָא קָאָמַר! — צֵלָע וַחֲצִי חוּלְיָא. — מִכְּלָל דְּרַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִי צֵלָע בְּלָא חוּלְיָא אָמְרִי, וַאֲמַר לְהוּ: גִּיסְטְרָא קָאָמְרִיתוּ? וְהָאֲמַר עוּלָא, בֶּן זַכַּאי אָמַר: נֶעֱקְרוּ — בְּרוֹב צַד אֶחָד, נִשְׁתַּבְּרוּ — בְּרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין! — אָמַר לָךְ: הָתָם — זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, הָכָא — זֶה כְּנֶגֶד זֶה. — וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין, וּבְרוֹב שְׁנֵי צְדָדִין אִי אֶפְשָׁר דְּלָא קָיְימָא חַד מִינַּיְיהוּ זֶה כְּנֶגֶד זֶה! — הָתָם — בּוּכְנָא בְּלָא אָסִיתָא, הָכָא — בּוּכְנָא וְאָסִיתָא. — אִי הָכִי, הַיְינוּ דְּרַב! — לָא שְׁמִיעַ לְהוּ דְּרַב. וְלִיבָּעוּ מִינֵּיהּ כִּדְרַב! — [א]סָבְרִי: לִיבָּעֵי מִינֵּיהּ חֲדָא דְּפָרֵישׁ לָן תַּרְתֵּי; דְּאִי בָּעֵינַן מִינֵּיהּ חֲדָא, הָנִיחָא אִי אָמַר לָן טְרֵפָה — כָּל שֶׁכֵּן תַּרְתֵּי, אִי אָמַר לָן כְּשֵׁרָה — אַכַּתִּי תַּרְתֵּי קָא מִיבָּעֲיָא לָן. — אִי הָכִי, הָשְׁתָּא נַמִּי דְּקָא בָּעֵי מִינֵּיהּ תַּרְתֵּי; הָנִיחָא אִי אָמַר לְהוּ כְּשֵׁרָה — כָּל שֶׁכֵּן חֲדָא, וְאִי אָמַר לְהוּ טְרֵפָה — אַכַּתִּי חֲדָא מִיבָּעֲיָא לְהוּ! — סָבְרִי, אִם כֵּן מִירְתַּח קָא רָתַח: חֲדָא טְרֵפָה, תַּרְתֵּי מִיבָּעֲיָא?! — וְהָא קָא אָמְרִי לֵיהּ וְלָא רְתַח! — כֵּיוָן דְּקָאָמַר לְהוּ: גִּיסְטְרָא קָאָמְרִיתוּ — הַיְינוּ רִיתְחֵיהּ.

ג אָמַר רַבָּה בַּר רַב שֵׁילָא אָמַר רַב מַתְּנָא אָמַר שְׁמוּאֵל: [ב]נֶעֱקְרָה צֵלָע מֵעִיקָּרָהּ, וְגוּלְגּוֹלֶת שֶׁנֶּחְבְּסָה בְּרוּבָּהּ, וּבָשָׂר הַחוֹפֶה אֶת רוֹב הַכָּרֵס בְּרוּבּוֹ — טְרֵפָה. נֶעֱקְרָה צֵלָע מֵעִיקָּרָהּ — טְרֵפָה? וּרְמִינְהוּ:

בוכנא ואסיתא [העלי והמכתשת עמו], כלומר, צלע ומקצת חוליא מכאן ומכאן. ומתקשים: **אי הכי** [אם כך] מדוע הוצרכו לשאול את רב על כך? **היינו** [זהו] הדין שאמר **רב** מתחילה, שאם ניטלה צלע אחת ומקצת חוליא עמה הריהי טריפה, וכל שכן כשניטלה צלע מכאן ומכאן עם מקצת חוליא! ומשיבים: רב כהנא ורב אסי **לא שמיע להו** [לא שמעו] מה שאמר **רב**, ולכן שאלוהו. ושואלים: אם כן, **וליבעו מיניה** [ושישאלו אותו] את רב, כדברי **רב** עצמו — במקרה שניטלה צלע אחת וחצי חוליא! ומשיבים, **סברי** [סבורים היו]: **ליבעי מיניה חדא דפריש לן תרתי** [נשאל אותו שאלה אחת שיפרש לנו על ידה שתים]. **דאי בעינן מיניה חדא** [שהרי אם נשאל אותו תחילה בצלע אחת] שנעקרה עם מקצת החוליא — **הניחא אי אמר לן** [זה יהיה נוח אם יאמר לנו] שהיא **טרפה**, שאז נבין מכך כי **כל שכן** כשנעקרו **תרתי** [שתיים] **עם** מקצת חוליא מכאן ומכאן, שהיא טריפה. אבל **אי אמר לן** [אם יאמר לנו] כשנעקרה אחת היא **כשרה** — **אכתי תרתי קא מיבעיא לן** [עדיין בשתים תישאל לנו השאלה]. ושואלים: **אי הכי** [אם כך], אם זהו השיקול, **השתא נמי דקא בעי מיניה תרתי** [עכשיו גם כן, ששאלו ממנו על שתים], אין זה בטוח שיקבלו תשובה על שני המקרים, שכן **הניחא אי אמר להו** [זה נוח אם יאמר להם] שאם נעקרו שתים היא **כשרה** — **כל שכן** אם נעקרה **חדא** [אחת]. אבל **אי אמר להו** [אם יאמר להם] **בשתים טרפה** — **אכתי חדא מיבעיא להו** [עדיין באחת תישאל להם], **שמא** היא כשרה! ומשיבים, **סברי** [סבורים היו]: **אם כן**, אם לדעתו בנעקרה אחת טריפה היא, לא יהיה להם צורך לחזור ולשאול על כך, מפני שיקבלו על כך תשובה כשישאלוהו על שתים, שכן **מירתח קא רתח** [יכעס ויאמר]: **חדא טרפה תרתי מיבעיא** [והרי בצלע אחת שנעקרה טריפה היא, על שתים אתם שואלים]?! ומקשים: **והא קא אמרי ליה ולא רתח** [והרי אמרו לו שאלה זו, מה דין שתי חוליות שנעקרו, ולא כעס]! ומשיבים: **כיון דקאמר להו** [שאמר להם] בתמיהה **"גיסטרא קאמריתו"** [זהתוכה לשתים אתם אומרים] — **היינו ריתחיה** [זהו כעסו], שכוונתו לומר: אין כלל מקום לשאלתכם, שזו נבילה היא, אלא רק אם נעקרה אחת הרי זו טריפה.

ג אמר רבה בר רב שילא אמר רב מתנא אמר שמואל: נעקרה צלע מעיקרה, וכן גולגולת שנחבסה (נמעכה) ברובה, וכן בשר החופה את רוב הכרס שנחתך ברובו — הרי זו טרפה. ושואלים: נעקרה צלע מעיקרה — טרפה? ורמינהו [ומשליכים, מקשים על כך] ממה ששנינו:

והא היא טריפה! ומתקשים: **והא** [והרי] **רב נמי** [גם כן] שאמר שאם נעקרה צלע וחוליה עמה טריפה היא, **גיסטרא קאמר** [זהתוכה לשתים אמר], שכיון שנעקרה חוליא וצלע שעמה — הצלע השניה נופלת מאליה, ומדוע תמה עליהם? ומשיבים: **כי קאמר** [כאשר אמר] **רב** שהיא טריפה — הרי זה כשנעקרה **צלע בלא חוליא**. ותוהים: **והא** [והרי] **צלע וחוליא** עמה **קאמר** [אמר]! ומשיבים: כוונתו היתה **לצלע וחצי חוליא**, כלומר, עם מקצת מן החוליא שאליו היא מחוברת, אבל הצלע שכנגדה מחוברת לחוליא כראוי. ותמהים: **מכלל** הדברים אתה למד שרב **כהנא ורב אסי**, כשנעקרה **צלע** מכאן ומכאן **בלא חוליא אמרי** [אמרו, שאלו] את רב האם היא טריפה, ועל כך **אמר להו** [להם] בתמיהה: **גיסטרא קאמריתו** [זהתוכה לשתים אומרים אתם], שנבילה היא? וכיצד ניתן לומר כן? **והאמר** [והרי אמר] **עולא, בן זכאי אמר: נעקרו** צלעות **ברוב צד אחד**, כלומר, רק אם נעקרו שש צלעות — הרי זו טריפה, **נשתברו** — **ברוב שני צדדין**. הרי שאם נעקרה צלע אחת בלבד אינה טריפה! ומשיבים, **אמר לך** [יכול לומר לך] רב: **התם** [שם] שצריך שייעקרו שש צלעות כדי לעשותה טריפה, מדובר בצלעות שנעקרו **זה שלא כנגד זה**. **הכא** [כאן] שאמר שאם נעקרו שתים הרי זו נבילה — כשנעקרו שתים **זה כנגד זה**, משני צידיה של אותה חוליא. ומקשים, **והאמר** [והרי אמר] **ר' יוחנן**, אינה טריפה עד שייעקרו **ברוב שני צדדין, וברוב שני צדדין אי אפשר דלא קיימא חד מינייהו** [שלא תעמוד צלע אחת מהן] **זה כנגד זה**, וטריפה היא ולא נבילה! ומשיבים: **התם** [שם] בדברי ר' יוחנן, מדובר שנעקרה **הבוכנא בלא אסיתא** [העלי בלי המכתש], כלומר, הצלע עצמה, בלי הגומה שהיא יושבת בתוכה, ואם נעקרה צלע מכאן ומכאן באופן זה — הרי זו טריפה. ואילו **הכא** [כאן] כששאלוהו רב כהנא ורב אסי אם היא טריפה ואמר שהיא נבילה, מדובר שנעקרו **בוכנא ואסיתא** [העלי והמכתשת עמו], כלומר, צלע ומקצת חוליא מכאן ומכאן. ומתקשים: **אי הכי** [אם כך] מדוע הוצרכו לשאול את רב על כך? **היינו** [זהו] הדין שאמר **רב** מתחילה, שאם ניטלה צלע אחת ומקצת חוליא עמה הריהי טריפה, וכל שכן כשניטלה צלע מכאן ומכאן עם מקצת חוליא! ומשיבים: רב כהנא ורב אסי **לא שמיע להו** [לא שמעו] מה שאמר **רב**, ולכן שאלוהו. ושואלים: אם כן, **וליבעו מיניה** [ושישאלו אותו] את רב, כדברי **רב** עצמו — במקרה שניטלה צלע אחת וחצי חוליא! ומשיבים, **סברי** [סבורים היו]: **ליבעי מיניה חדא דפריש לן תרתי** [נשאל אותו שאלה אחת שיפרש לנו על ידה שתים]. **דאי בעינן מיניה חדא** [שהרי אם נשאל אותו תחילה בצלע אחת] שנעקרה עם מקצת החוליא — **הניחא אי אמר לן** [זה יהיה נוח אם יאמר לנו] שהיא **טרפה**, שאז נבין מכך כי **כל שכן** כשנעקרו **תרתי** [שתיים] **עם** מקצת חוליא מכאן ומכאן, שהיא טריפה. אבל **אי אמר לן** [אם יאמר לנו] כשנעקרה אחת היא **כשרה** — **אכתי תרתי קא מיבעיא לן** [עדיין בשתים תישאל לנו השאלה]. ושואלים: **אי הכי** [אם כך], אם זהו השיקול, **השתא נמי דקא בעי מיניה תרתי** [עכשיו גם כן, ששאלו ממנו על שתים], אין זה בטוח שיקבלו תשובה על שני המקרים, שכן **הניחא אי אמר להו** [זה נוח אם יאמר להם] שאם נעקרו שתים היא **כשרה** — **כל שכן** אם נעקרה **חדא** [אחת]. אבל **אי אמר להו** [אם יאמר להם] **בשתים טרפה** — **אכתי חדא מיבעיא להו** [עדיין באחת תישאל להם], **שמא** היא כשרה! ומשיבים, **סברי** [סבורים היו]: **אם כן**, אם לדעתו בנעקרה אחת טריפה היא, לא יהיה להם צורך לחזור ולשאול על כך, מפני שיקבלו על כך תשובה כשישאלוהו על שתים, שכן **מירתח קא רתח** [יכעס ויאמר]: **חדא טרפה תרתי מיבעיא** [והרי בצלע אחת שנעקרה טריפה היא, על שתים אתם שואלים]?! ומקשים: **והא קא אמרי ליה ולא רתח** [והרי אמרו לו שאלה זו, מה דין שתי חוליות שנעקרו, ולא כעס]! ומשיבים: **כיון דקאמר להו** [שאמר להם] בתמיהה **"גיסטרא קאמריתו"** [זהתוכה לשתים אתם אומרים] — **היינו ריתחיה** [זהו כעסו], שכוונתו לומר: אין כלל מקום לשאלתכם, שזו נבילה היא, אלא רק אם נעקרה אחת הרי זו טריפה.

ג אמר רבה בר רב שילא אמר רב מתנא אמר שמואל: נעקרה צלע מעיקרה, וכן גולגולת שנחבסה (נמעכה) ברובה, וכן בשר החופה את רוב הכרס שנחתך ברובו — הרי זו טרפה. ושואלים: נעקרה צלע מעיקרה — טרפה? ורמינהו [ומשליכים, מקשים על כך] ממה ששנינו:

מסורת הש"ס

א. ראה זבחים ל,ב.

ב. חולין מב,ב. וראה ירושלמי נדה פ"ג ה"ה.

גרסות

כי קאמר רב צלע בלא חוליא יש בכת"י: **רב צלע בלא חוליא וחוליא בלא צלע קאמר.**

והא צלע וחוליא קאמר בחלק מכתה"י: **והא צלע וחוליא עמה קאמר.**

בלא חוליא אמרי בכת"י מ: **בלא חוליא אמרי ליה.**

אמר לך — וברוב שני צדדין אי אפשר יש בכת"י: **ור' יוחנן אמר בין נעקרו בין נשתברו ברוב שני צדדין. הכא זה כנגד זה התם זה שלא כנגד זה והא רוב שני צדדין.**

אמר לך התם בכתה"י: **התם.**

והאמר רבי יוחנן ברוב שני צדדין וברוב שני צדדין בכת"י מ: **ולר' יוחנן נמי כיון דאמר ברוב שני צדדין אי אפשר** וראה לעיל.

לא שמיע להו דרב. וליבעו מיניה כדרב ברוב כתה"י: **לא שמיע להו. ותיבעי להו דרב.**

סברי ליבעי מיניה חדא... דאי בעינן מיניה בכת"י מ: **סברי ליבעי חדא... דאי בעינן חדא.**

אי הכי השתא נמי דקא בעי מיניה ברוב כתה"י: **אי הכי לאידך גיסא נמי אי בעינן מיניה.**

והא קא אמרי ליה ולא רתח ברוב כתה"י: **והא קא בעו מיניה תרתי ולא קא רתח** וראה רש"י.

נעקרה צלע מעיקרה בכת"י מ ועוד: **נעקרה צלע מעיקרה טריפה** וראה תוס'.

רוב הכרס ברובו טריפה בכת"י מ ועוד: **רוב הכרס ברובו.**

העולם

בוכנא בלא אסיתא וכו'

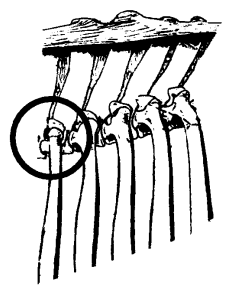

כאן נראה חיבור הצלעות לשדרה. השטח המוקף בעיגול מצויר בציור הבא בחתך מן הצד.

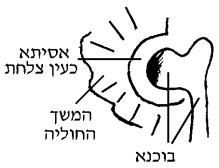

תוספות

והא רב נמי גיסטרא קאמר — מעיקרא הויא אתי ליה דרב שפיר, דדלמא לא חשיב גיסטרא. אבל כיון דחשיב ההוא דרב כהנא נבלה משום גיסטרא — דידיה נמי נבלה היא.

אי הכי היינו דרב — לאו דרב ממש, דההיא דרב לאו גיסטרא הוא, ודידהו הוי גיסטרא ונבלה. אלא כלומר, מרב הוה להו למפשט, דהא עדיפא מדרב.

סברי מרתח רתח — אבל אי בעו מיניה חדא, אפילו אי מכשר בתרתי — לא רתח במה שבאים להחמיר. ובסוף פרק שני דזבחים (ל,ב) אין מתיישב כמו בכאן, גבי הא דבעי מיניה לוי מרבי: כזית למחר בחוץ לרבי יהודה מאי.

נעקרה צלע טרפה — פירש בקונטרס: אפילו בלא אסיתא. ורבינו תם מפרש: עם האסיתא, דהא משמע לעיל צלע בלא חוליא ליכא מאן דטריף עד דאיכא רוב צלעות, דפריך לרב כהנא ולרב אסי מעולא בר רבי זכאי ומרבי יוחנן.

עיונים

צלע וחצי חוליא דקדקו המפרשים מלשון רש"י, כי אין הכוונה לחצי חוליא ממש, אלא מקצת מן החוליא (ראה שיחת חולין).

מכלל דרב כהנא ורב אסי צלע בלא חוליא אמרי כלומר, אם על צלע אחת שנעקרה עם מחצית החוליא שמעוהו אומר שהיא טריפה (וכך אנו סבורים בשלב זה) כל שכן שיהא הדין כן שנעקרו שתי חוליות, ולא היו שואלים אותו על כך. אלא צריך אתה לומר ששאלוהו על מקרה שלא נעקר חלק מן החוליא.

והאמר ר' יוחנן וכו' לכאורה, מדוע לא נאמר שרב ותלמידיו סבורים כבן זכאי, וחולקים על ר' יוחנן? רמב"ן כתב כי לא ייתכן שיש מחלוקת קוטבית כל כך, שדבר שהוא כשר לר' יוחנן, ואינו עושה טריפה עד שיהיה ברוב צלעות, ייחשב לדעת רב נבילה גמורה (וראה תוס' הר"ף). והוסיף רמב"ן, כי לפי זה יש לומר, שמה שאמר רב שאם ניטלה מצלע מכאן ומכאן גיסטרא היא — אין כוונתו שהיא נבילה ממש (שהרי שמואל הוא שאמר לעיל כא,א שגיסטרא היא נבילה, ולא רב), אלא כוונתו לומר שפשוט הדבר שהיא טריפה.

בוכנא בלא אסיתא הגמרא מדמה את חיבור הצלע לחוליא לעלי (ידית ארוכה שבראשה מעין גולה) שמכניסים למכתשת, כדי לכתוש בה תבלינים וכיוצא בזה. שאף בראש הצלע יש מעין בליטה, הנכנסת לגומא שבחוליא (ליתר דיוק, העירו כי הצלע יושבת בחיבור שבין חוליא לחוליא, ויש לה ראש עם שתי בליטות, שכל אחת מהן נכנסת לגומא בחוליא אחרת. שיחת חולין בשם דור רביעי). ונמצא סיכום הדברים ביישוב שיטת רב, שאם נעקרה צלע אחת ללא חלק מן החוליא — הרי זו כשרה (ואפילו כמה חוליות, כל שלא נעקרו זו כנגד זו). ואם נעקרו שתי צלעות זו כנגד זו — הרי זו טריפה. נעקרה צלע אחת עם מקצת החוליא — הרי זו טריפה, כדברי רב, ואם נעקרו שתים זו כנגד זו — הרי זו נבילה.

אי הכי היינו דרב כלומר, לפי ההבנה הראשונה בדבריהם של רב כהנא ורב אסי, שאלתם היתה כשנעקרה צלע בלבד מכאן ומכאן, ואילו רב דיבר כשנעקרה צלע ומקצת חוליא. אבל עכשיו, שהסברנו שגם הם שאלו כשנעקרה בוכנא ואסיתא, כלומר, צלע ומקצת חוליא — הרי זה בדיוק המקרה שדיבר עליו רב, ואמר שאם נעקרה צלע אחת הרי זו טריפה, וכל שכן שתים, ומדוע שאלוהו? (תוס' הר"ף).

אם כן מירתח קא רתח רש"י פירש שכאשר ישאלו על שתים יכעס, מפני שנראה מדבריהם שהם מכשירים באחת ומתירים את האסור. אבל אם ישאלו על אחת, גם אם רב סבור שאפילו בשתים היא כשרה — לא יכעס על כך שהם אוסרים את המותר, מפני שאין בכך תקלה. אבל רמב"ן פירש שהכעס אינו תלוי באיסור או בהיתר, אלא על דרך הבירור. שכשיש לתלמיד ספק בדבר היה לו לשאול בתחילה על אחת, ולפי התשובה שיקבל ידע אם לשאול על השתים. אבל כשהתלמיד שואל על שתים — נראה שפשוט לו לתלמיד הדין באחת, והכעס של הרב הוא על שלא שאל על כך מתחילה.

כיון דאמר להו גיסטרא קאמריתו היינו ריתחיה רש"י פירש כי תשובתו עצמה מלמדת שבאחת היא טריפה, כאילו הוא אומר: דין טריפה ששאלתם אינו קיים בשתים אלא באחת. ויש שהעיר כי מכאן יש ללמוד שמה שאמרנו "מירתח רתח" אינו בדווקא, שהרי שנינו שלא הקפדן מלמד (אבות פ"ב מ"ה). אלא כוונתו שאומר את הדבר בדרך תמיהה (רא"ה).

אמר שמואל נעקרה צלע מעיקרה... טריפה רש"י פירש: אפילו בלא אסיתא, כלומר, בלא שנעקר חלק מן החוליא עמה. והוא מבין ש"מעיקרה" משמעו שהעיקר שלה (החוליא) קיים בשלמותו, והצלע נעקרה ממנו (ב"ח), וכן דעת בה"ג. ולכאורה כך עולה מפשט דברי הגמרא להלן עמוד ב "צלע בלא חוליה". אבל ראשונים אחרים (רבינו תם ועוד) כתבו ש"מעיקרה" עניינו — יחד עם עיקרה. והוסיפו, שאם בצלע בלא חוליא מדובר — לא היה צריך להזכיר כלל "מעיקרה" (רשב"א. וראה תוהרא"ש).

אורח ההלכה

צלע וחצי חוליא נעקרה אחת מהצלעות גדולות וחצי (כלומר, מקצת. מ"מ בשם רש"י) חוליה עמה — טריפה, כדברי רב, וכפירוש הגמרא, שאינו חולק על ר' יוחנן. ובאחרונים החמירו אף בצלעות קטנות (וכדעת הרא"ש) אם לא במקום הפסד מרובה. ובה"ג הטריף אפילו נעקרה צלע אחת, ואפילו כל החוליא קיימת, כדברי שמואל להלן, שאם נעקרה צלע מעיקרה טריפה, וכפירוש רש"י (ב"ח. אבל ראה עה"ש). ויש לחוש לדבריו אם לא בהפסד מרובה (ש"ך). (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"י ה"ב. שו"ע יו"ד נד, ג).

*[5]**מינציר"א** (צ"ל: דימיציי"ד"א) מן הצרפתית העתיקה demaciede — כתושה, חבוטה ביותר.

שפע
למד את עמי
www.hashefa.co.il
© כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

כמה חסרון יהיה **בשדרה** של אדם מת, ולא תטמא באוהל כשדרה שלמה של מת? **בית שמאי אומרים:** אם חסרות לה **שתי חוליות, ובית הלל אומרים: חוליא אחת. ואמר רב יהודה אמר שמואל: וכן** הם חלוקים לענין **טרפה,** שלדעת בית שמאי, רק אם נחסרו שתי חוליות הרי זו טריפה, ולדעת בית הלל (שהלכה כמותם) — אפילו אם נחסרה חוליא אחת. ומשמע שדווקא אם נחסרה חוליא טריפה היא, אבל אם רק נעקרה צלע מן החוליא — כשרה, בניגוד למה שנאמר כאן בשמו! ומשיבים: אין כאן סתירה, מפני שמדובר בשני מקרים שונים, **הכא** [כאן] שאמר שמואל שאם נעקרה צלע מעיקרה טריפה — מדובר שנעקרה **צלע בלא החוליא** שלה, **התם** [שם], במחלוקת בית שמאי ובית הלל, מדובר שנחסרה **חוליא בלא צלע,** וממילא אין לדייק מכך שאם נעקרה הצלע אינה טריפה. ושואלים: **בשלמא** [נניח] **צלע בלא חוליא — משכחת לה** [מוצא אתה], שהצלע נעקרת מן החוליא, **אלא חוליא בלא צלע — היכי משכחת לה** [כיצד מוצא אתה אותה]? ומשיבים: **בשילהי כפלי** [בסוף הכסלים, המתניים], שם יש חוליות בלא צלעות. על דברי שמואל, שבית שמאי ובית הלל נחלקו בחסרון חוליא גם לענין טריפה, **מתקיף לה** [מקשה על כך] **רב אושעיא: ולתנייה** [ושישנה] התנא הלכה זו **גבי** [אצל] רשימת **קולי בית שמאי וחומרי בית הלל** ששנינו במסכת עדויות, שהרי בית הלל מחמירים ומטריפים אפילו בחסרון חוליא אחת, ואילו לדעת בית שמאי אינה טריפה עד שיחסרו שתים! **אמר ליה** [לו] **רב: כי איתשל** [כאשר נשאלה שאלה זו] שדנו בה בית שמאי ובית הלל — **לענין טומאה איתשיל** [נשאלה], **דהוו להו** [שנמצאים] **בית שמאי** הולכים בענין זה **לחומרא,** ומה שאמר רב יהודה בשם שמואל שמחלוקתם נוגעת גם לענין טריפה, לא נאמר דבר זה במפורש במשנה או בברייתא, ולכן לא הוזכר באותה רשימה. ושבים למה שאמר שמואל **שגולגולת שנחבסה** (נמעכה) **ברובה** — טריפה. **בעי** [שאל] **ר' ירמיה** האם רובה כוונתו **לרוב גובהה, או לרוב היקיפה?** שאלה זו לא נפתרה, ונשארה **בתיקו** [תעמוד] במקומה. עוד אמר שמואל: **ובשר החופה** (המכסה) **רוב הכרס** מלמטה **ברובו** — טריפה. **בעי** [שאל] **רב אשי:** האם שמואל דיבר **ברוב קרוע,** שאם יש קרע לרוב אורכו הרי זו טריפה, וכל שכן אם ניטל רובו, **או** דווקא **ברוב נטול,** אבל רוב קרוע אינו עושה טריפה? ומשיבים: **תפשוט ליה מדתנן** [תפתור אותה את השאלה, ממה ששנינו במשנתנו]: **כרס הפנימית שניקבה, או שנקרע רוב החיצונה טריפה היא; ואמרי במערבא משמיה** [ואמרו בארץ ישראל משמו] של **ר' יוסי בר' חנינא** בפירוש הדברים: **כל הכרס כולו זו היא כרס הפנימי, ואי זהו כרס החיצונה** שאם נקרעה ברובה הרי זו טריפה? זהו **בשר החופה את רוב הכרס.** הרי שדי שייקרע בשר זה ברובו כדי לעשות טריפה. ודוחים: **מידי הוא טעמא** [כלום היא הטעם], כלומר, הרי לא נשאלה כאן השאלה **אלא** כדי **לברר** את דעת **שמואל,** והרי שמואל עצמו אינו סבור כן, **שהכי** [כך] **אמר ר' יעקב בר נחמני אמר שמואל:** כרס החיצונה ששנינו במשנה אינו בשר החופה את רוב הכרס, אלא הוא **מקום** בכרס עצמה **שאין בו מילת** (מעין צמר רך, המכסה את דופן הכרס), ואם כן אין להביא ראיה לשיטתו ממשנתנו.

א שנינו במשנה: **ודרוסת הזאב,** שנעץ בה ציפורניו — טריפה היא. **אמר רב יהודה אמר רב:** דרוסה **בבהמה** — הריהי טריפה אם נדרסה **מן הזאב ולמעלה,** על ידי זאב או חיות גדולות יותר ממנו, כגון אריה. **ובעופות** — אם נדרסו **מן הנץ ולמעלה.** ושואלים, מה שאמר רב: בבהמה מן הזאב ולמעלה, **למעוטי מאי** [למעט את מה] הוא בא? **אילימא למעוטי** [אם תאמר למעט] **חתול** שדרס בהמה — הלוא כבר **תנינא** [שנינו]: **ודרוסת הזאב,** ומשמע: ולא חתול! **וכי תימא** [ואם תאמר], **הא קא משמע לן** [דבר זה משמיע לנו] **רב,** שלדעת משנתנו **זאב בבהמה גסה נמי דריס** [גם כן דורס], ולא בא למעט חתול — דבר זה אינך יכול לומר, **והא תנן** [והרי שנינו במשנה], **ר' יהודה אומר: דרוסת הזאב** היא דווקא **בבהמה דקה,** כגון כבשים, **ודרוסת ארי בבהמה גסה** כגון שוורים! **וכי תימא** [ואם תאמר] **שר' יהודה מפלג פליג** [חולק הוא], ולדעת חכמים זאב עושה דרוסה גם בבהמה גסה, וכמותם פסק רב — **והאמר** [והרי אמר] **כמה חסרון בשדרה** — ולא תטמא כאהל כלא כשר. **וכן לטרפה** — דלגבי הלל מיטרפא בחדא חוליא. אלמא לשמואל עקירת חוליא הוא דטרפה, ולא עקירת צלע! **בשילהי כפלי** — יש חוליות הרבה שאין שם צלעות. **ולתנייה גבי קולי בית שמאי** — מי לענין טרפה נמי פליגי בית שמאי וחומרי בית הלל, דהא לגבי טרפה הוו בית שמאי לקולא! כי איתשיל — חסרון שדרה בבית המדרש. לענין — טומאת אהל נשאלה לפניהם בכמה חסרונה, דהתם בית שמאי לחומרא. **רוב גובהה** — מן העיניים ולמעלה. רוב היקפה גדול מרוב גובהה. **ברוב קרוע** — וכל שכן ברוב נטולה. **או ברוב נטול** — שניטל רובה, אבל ברוב קרוע לא מיטרפא. **תפשוט** — דברוב קרוע קאמר, דהא "או שנקרע" תנן, ומפרשינן להאי רוב חיצונה דהיינו בשר החופה. מידי הוא טעמא — הא דמיבעיא לן ברוב קרוע או ברוב נטול. אלא לשמואל — דהא איהו אמרה להא שמעתא לעיל, צלע שנעקרה וכו'. ושמואל לא מפרש לתתניתין כדאמרי במערבא, אלא: מקום שאין בו מילת, דהיינו בכרס עצמו. ואיהו מוסיף האי טרפות דבשר החופה אמתניתין, דגמרא גמירי ליה, ותנא דמתניתין מייתי לה "בזה הכלל". מן הזאב ולמעלה — הוי דרוסה, וזאב בכלל. אבל מזאב ולמטה אין לו אדם חזק להמית בהמה אלא עופות. **ובעופות** — הנדרסין. מן הנץ ולמעלה — יש לו כח לדרוס עוף חברו. **וכי תימא** — אי לאו דרב הוה אמינא לעולם חתול נמי הוא דריסה בדקה, ותתניתין קא משמע לן דזאב אפילו בגסה נמי דריס, ומשום דאיילי בגסה נקט זאב.

תוספות

אילימא למעוטי חתול — כלומר, דוקא זאב דריס באימרי רברבי, ולא חתול.

וכי תימא קמשמע לן דזאב בגסה נמי דריס — כלומר, דלהכי נקט מן הזאב ולמעלה — לאשמועינן דכל מן הזאב ולמעלה שוה, דמה ארי בגסה אף זאב בגסה.

מסורת הש"ס

א. חולין מב,ב (ושם סומנו מקבילות).

ב. שם.

ג. (שאלה זו) יומא פ,א. זבחים לח,ב. חולין קה,א. ערכין כז,ב. ירושלמי פיאה פ"ו ה"ב. שם שביעית פ"א ה"א. שם יומא פ"ח ה"ב. שם כתובות פ"ח ה"א.

ד. משנה חולין מב,א.

ה. חולין נ,ב.

ו. שם.

גרסות

בשילהי כפלי ברוב כתה"י: **אמר רב נחמן בר יצחק בשילהי כפלי.**

אמר ליה רב כי איתשיל בכתה"י: **אמר ליה רבא כי איתשיל.**

הכי אמר רבי יעקב בר נחמני ברוב כתה"י: **האמר רבי יעקב בר נחמני.**

אמר רב יהודה אמר רב בבהמה מן הזאב ולמעלה לגרסת הרי"ף ועוד נוסף: **בעוף מן הנץ ולמעלה** וראה רא"ש.

תנינא ודרוסת הזאב ברוב כתה"י ובמקורות: **פשיטא דרוסת הזאב תנן.**

דזאב בגסה נמי דריס בחלק מכתה"י: **דזאב אפילו בגסה דריס.**

העולם

בשילהי כפלי

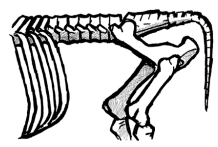

כאן נראה עמוד השדרה באיזור הכסלים, וניתן לראות שאין שם צלעות.

זאב

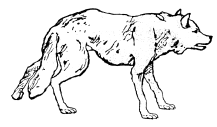

הזאב (זאב מצוי) (Canis lupus) הוא טורף, דומה לכלב. אורכו הוא בין מטר למטר וחצי, ומשקלו מגיע עד ל — 60 ק"ג. הזאב חי וטורף בלהקות, וכך גם פעמים רבות הוא צד לא רק בעלי חיים קטנים, אלא גם בעלי חיים גדולים ביותר, וגורם נזק לעדרי בקר.

חתול

החתול (Feliss) הוא טורף קטן יחסית, משקלו בין 3 ל—7 ק"ג. המוכר לנו הוא חתול הבית (F.silvestris catus), ואולם קיימים כמה מינים של חתולי בר. מן המתואר בתלמוד עולה כי גם בסביבת בני אדם היו חתולים פראיים ביותר, שטרפו בעלי חיים גדולים מהם, כגון גדיים וטלאים, ומתואר אף מקרה של חתול שקטע ידו של תינוק.

עיונים

כמה חסרון בשדרה סתם עצם מן המת מטמאת את הנוגע בה או הנושאה, אבל שדרה שלימה או גולגולת, וכן רוב מנין או רוב בנין של עצמות המת, מטמאים גם את הנמצא עמם באוהל, וכמת שלם, למרות שאין עליהם בשר (ראה אהלות פ"ב מ"א), וכאן נחלקו בית שמאי ובית הלל עד מתי נחשבת השדרה כשלימה לענין זה.

אמר שמואל וכן לטרפה בהמשך אותה משנה במסכת אהלות, אמרו בית הלל כי שיעורו של חסרון בגולגולת לענין זה הוא "בכדי שיינטל מן החי וימות", ומשמע לשמואל שזהו טעמם גם לענין חסרון בשדרה, שאם תינטל חוליא אחת מן החי — ימות, והרי זהו הכלל של משנתנו (לעיל מב,א) בענין טריפה, שכל שאין כמוה חיה — טריפה.

והמפרשים התקשו כיצד מוכח מכאן שלדעת שמואל אם נעקרה צלע אינה טריפה. ויש שהסביר כך: אם די בעקירת צלע כדי לעשות טריפה, ואין צורך שתיעקר חוליא, מה בא שמואל לחדש כשאמר במקרה שנחסרה חוליא: וכן לענין טריפה? והרי קל וחומר הוא ממקרה שנעקרה צלע בלא חוליא! אלא ודאי לדעת שמואל כשנעקרה צלע בלא חולייתה — אינה טריפה (תפארת יעקב).

ולתנייה גבי קולי בית שמאי וכו' שכן מסורות שונות יש במסכת עדיות (פ"ה מ"ב—ד) לדברים שהם מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, יש שאמרו שנים, יש אמרו שלושה, ויש שאמרו ששה. ובתוספתא שם (פ"ב ב) נאמר כי עשרים וארבעה דברים הם. והמחלוקת בענין חסרון בשדרה אינה מצויה באף אחת מן המסורות הללו.

ולכאורה, לא היה מקום להביא תמיהה זו כאן, שהרי אין זה עיקר סוגייתנו! וכתב רמב"ן שבקושיה זו על דברי רב יהודה בשם שמואל, כוונת רב הושעיא להביא ראיה לדברי רב מתנא בשם שמואל, שאם נעקרה צלע בלא חוליא הרי זו טריפה.

רוב גובהה או רוב היקיפה רבינו גרשום פירש כי גובהה הוא אורך הגולגולת מלפנים מן הפה עד המוח, ואילו היקפה הוא קטן יותר, מאוזן לאוזן. ואילו רש"י פירש: רוב גובהה — מן העיניים ולמעלה. והוסיף כי רוב היקפה הוא גדול יותר. והמפרשים נחלקו בהבנת ענין זה. בב"י פירש כי הכוונה להיקף הגולגולת (בקו שמעל העינים. שיחת חולין). ויש שפירשו שלדרך זו אין מסתפקים רק בגובה הצד הקדמי ("רוב גובהה"), אלא גם בגובה הצד האחורי (ראה איסור והיתר בשיטת ראבי"ה). ושיטות נוספות נאמרו בענין זה בספרי הפוסקים.

מידי הוא טעמא אלא לשמואל וכו' ואמנם גם לפי שיטת שמואל טריפה היא, אך אינה זו השנויה במשנה "נקרע רוב החיצונה", אלא טריפה אחרת שהיתה מקובלת בידו מרבותיו הלכה למשה מסיני, והיא בכלל מה ששנינו בסוף המשנה: זה הכלל, כל שאין כמוה חיה טריפה.

ודרוסת הזאב היא הטריפה היחידה המפורשת בתורה: "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (שמות כב, ל). ועניינה, שבעל החיים שטורף בעל חיים אחר נועץ את ציפרניו בגוף הבהמה (או העוף), והארס שבהן החודר לגוף הבהמה מסכן את חייה. ולפי דברי הגמרא להלן, מדובר בארס ה"שורף" בגוף הבהמה, וגורם לנקבים באיברים פנימיים, העושים את בעל החיים טריפה.

בבהמה מן הזאב ולמעלה יש שפירשו: בבהמה מן הזאב ולמעלה — שזאב דורס בעל חיים גדול ממנו. ואין הלשון משמע כן (רמב"ן). ולדעת הרא"ש, מה שנאמר כאן "מן הזאב ולמעלה" מתייחס דווקא לארי שנזכר במשנה, ולא לכל החיות הגדולות מן הזאב, כגון דוב או נמר.

וכי תימא הא קא משמע לן דזאב בבהמה גסה נמי דריס רש"י פירש: וכי תאמר שהתנא משמיע לנו שזאב אפילו בבהמה גסה דורס, אבל לא חתול, אבל בבהמה דקה אפילו חתול דורס — לכך הוצרך רב לומר, שבכל בהמה, ובכלל זה בהמה דקה — דווקא מן הזאב ולמעלה דורס, אבל חתול אין לו דריסה אפילו בבהמה דקה. אבל ראשונים אחרים פירשו כי הכוונה היא להסביר מה בא רב משמיע לנו — שזאב בבהמה גסה גם כן דורס, ולא בא למעט חתול מדריסת בהמה דקה (ר"ח, תוס'), וכן הפירוש בפנים (וראה רמב"ן).

אורח ההלכה

חוליא אחת שדרה שלימה של אדם מת — מטמאה במגע ובמשא ובאהל כמת שלם, ואם חסרה אפילו חוליא אחת — הרי היא כשאר העצמות, שאם יש בהן פחות מרובע הקב מטמאות במגע ובמשא אבל לא באוהל. כבית הלל. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת מת פ"ב ה"ח וה"י).

וכן לטרפה נעקרה מן השדרה חוליא אחת כולה — הרי זו טריפה. כדברי רב יהודה בשם שמואל. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"י ה"ב. שו"ע יו"ד נד, ד).

וגולגולת שנחבסה בהמה או חיה שנתרוצץ רוב עצם גולגלתה, בין ברוב גובהה בין ברוב היקפה — טריפה, אף על פי שהקרום קיים. כדברי שמואל, ומחמירים בשאלת רב ירמיה, שספק דאורייתא לחומרא. (רמב"ם שם ה"ו. שו"ע יו"ד ל, א).

ברוב קרוע בשר החופה את רוב הכרס, והוא המקום מן הבטן שאם ייקרע יצא הכרס, אם ניטל בשר זה ברובו, או נקרע ברובו — טריפה, אף על פי שלא הגיע קרע זה לכרס עד שנראית. ושיעור הקרע הזה הוא טפח. ואם היתה בהמה קטנה ונקרע רוב אורך הבשר החופה את הכרס, אף על פי שאין באורך הקרע טפח — טריפה, הואיל ונקרע רובה. על פי הסוגיה לעיל נ,ב. (רמב"ם שם פ"ט ה"ה. שו"ע יו"ד מח, ג).

דרוסת הזאב הזאב אין לו דריסה בבהמה גסה. כלשון שניה, שר' יהודה בא לפרש דברי חכמים, ורב בא למעט חתול מדריסת בהמה דקה. ורמ"א כתב: ויש מחמירים שכל חיה שהיא מזאב ולמעלה יש לה דריסה אפילו בבהמה גסה. וכשיטת התוס' ועוד, שכיון שהוא ספק תורה הולכים בו לחומרה. (רמב"ם שם פ"ה ה"ד. שו"ע יו"ד נז, א).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

גברא אגברא קא רמית — דרבי אלעזר אדרב? דרב סבר רבי יהודה פליג, ותנא קמא אפילו בגסה קאמר. ואינטריך דרב לאשמועינן דמן הזאב ולמטה אפילו בדקה נמי לא, דלא תימא: האי דקתני זאב — משום גסה, אבל דקה — אפילו חתול נמי. **ואיבעית אימא לעולם** — מתניתין נמי ממעט חתול אפילו מדקה, דזאב גופיה דקתני — בדקה קאמר כרבי בנימין, ואתא רב לפרושי דדוקא נקיט זאב במתניתין. מהו דתימא — האי דנקט זאב משום דאורחיה למידרס, ולעולם הוא הדין לחתול, קא משמע לן רב. נמייה — מיה היא. ויש אומרים שהיא *מרטרינ"א בלעז. **גדיים וטלאים** — דקיס שבדקה. ומודה רב חסדא בחילים ורחלים כמתניתין. עד שתינקב לחלל — כקוץ בעלמא, ועד שינקבו הדקין. ומדאורו להו כקוץ בנקובה, מכלל דארס שלה אין מזיק אפילו לעופות, וכל שכן לגדיים וטלאים. בריבי — שם חכם. לא אמרו אין דרוסה — לחתול. אלא במקום שאין מצילין — לעוף או לגדי מידו, דאינו כועס כל כך, ולא אליס זיהריה. אבל במקום שיש לה מציל — הוא כועס, ויש לו ארס חזק, וכשמכה בנפורן משליך בה ארס. ודרב חסדא — בשיש מצילין. **בסחופיה** — **פלוט"א. חמשה קורטי דמא** — ארס של חמש אגבעות. **הצלת עצמה** — שהיא עצמה מצלת גופה ובורחת. **ורבנן** — דפליגי עליה דבריבי, דאמרי: אפילו יש מצילין אין דרוסה בהאי דמא דמשתכח בדשא, מפרקי לן. **אית ליה זיהרא ולא קלי** — אינו שורף. **איכא דאמרי** — דרב חסדא אפילו במקום שאין מצילין קאמר דיש דרוסה. ומתניתין דנקט זאב — משום אימרי רבבי נקט. והא מתניתין דנקט עד שתינקב לחלל — בריבי היא, ובמקום שאין מצילין, ורבנן פליגי עליה. **לא אמרו** — יש דרוסה לחתול. **אבל במקום שאין מצילין כו'** — ורבנן סברי: אף במקום שאין מצילין יש דרוסה.

תוספות

הכי גרסינן: אמר רב חסדא דרוסת חתול ונמייה בגדיים וטלאים — ולא גרסינן נץ במילתיה דרב חסדא. דאי גרס ליה, אם כן כי פריך ליה מברייתא — מנץ נמי פריך, וכי משני: הוא דאמר כבריבי — צריך לומר דקאי נמי בריבי אנץ. ואילו מתניתין קתני נץ דיש לו דרוסה, ומתניתין איירי בכל ענין, אף במקום שאין מצילין! וכי תימא, דמאי דמחלק בריבי היינו בגדיים וטלאים, אבל בעופות לא, אם כן מאי קא פריך מההיא תרנגולתא דהוה בי רב כהנא? ואף על פי שעל כרחך אנו צריכין לחלק משום דלא תקשה ברייתא אמתניתין — היינו משום דקסבר דבעופות קלי זיהריה, ובגדיים וטלאים לא קלי זיהריה. אבל בריבי סובר דמקום שיש לו מצילין — קלי בין בעופות בין בגדיים וטלאים, אבל במקום שאין מצילין — אין לו כלל ארס. ואי הוה גרסינן נץ במילתא דרב חסדא, אם כן אף בנץ נמי היינו צריכין לומר כן. ועוד, לאיכא דאמרי דמשני דברייתא כבריבי היא, אם כן לרב חסדא יש דרוסה לנץ בכל ענין, אף בגדיים וטלאים, ומאי איריא דתני מתניתין עוף הדק? אפילו גדיים וטלאים נמי!

מכל מקום לרב חסדא קשיא — ואם תאמר: ולישני ליה דברייתא באימרי רבבי! ויש לומר: דדומיא דנץ קתני, דאף בגדיים וטלאים אין לו דרוסה. ומיהו, לפירוש איכא דאמרי, דאוקי לברייתא כבריבי, ובאין לו מצילין לא הוי חתול דומיא דנץ, דדרוסת הנץ בעופות בכל ענין, ובגדיים וטלאים לא דריס בשום ענין. ומתוך כך יתיישב אמאי לא מוקי ברייתא נמי ללישנא קמא כבריבי ובאין להן מצילין, הא במצילין יש להן דרוסה. משום דדומיא דנץ קתני, דאין לו דרוסה בכל ענין.

רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת אָמַר רַבִּי אֶלְעָא: [ז]לֹא בָּא רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי חֲכָמִים! —[ח]גַּבְרָא אַגַּבְרָא קָא רָמֵית? אִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם — לְמַעוּטֵי חָתוּל; מַהוּ דְּתֵימָא, אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא קָתָנֵי, קָא מַשְׁמַע לָן.

ב אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב חִסְדָּא: דְּרוֹסַת חָתוּל וּנְמִיָּיה — בִּגְדָיִים וּטְלָאִים, דְּרוֹסַת חוּלְדָּה — בְּעוֹפוֹת. מֵיתִיבֵי: דְּרוֹסַת חָתוּל, נֵץ וּנְמִיָּיה — עַד שֶׁתִּינָּקֵב לֶחָלָל, אֲבָל דְּרוֹסָה לֵית לְהוּ! —וְתִסְבְּרָא, נֵץ לָא דָּרֵיס? וְהָתְנַן: וּדְרוֹסַת הַנֵּץ! —הָא לָא קַשְׁיָא: כָּאן — בְּעוֹפוֹת, כָּאן — בִּגְדָיִים וּטְלָאִים. מִכָּל מָקוֹם לְרַב חִסְדָּא קַשְׁיָא! —הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, בְּרִיבִּי אוֹמֵר: לֹא אָמְרוּ אֵין דְּרוֹסָה אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַצִּילִין, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מַצִּילִין — יֵשׁ דְּרוֹסָה. —וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מַצִּילִין אֵין דְּרוֹסָה? וְהָא הַהִיא תַּרְנְגוֹלֶת דַּהֲוַאי בֵּי רַב כָּהֲנָא, דִּרְהַט חָתוּל בַּתְּרָהּ וְעַל לְאִידְרוֹנָא, וְאִיתְּחִיד דָּשָׁא בְּאַפֵּיהּ, וּמַחְיֵיהּ לְדָשָׁא בְּסִיחוּפֵיהּ, וְאִשְׁתַּכַּח עֲלָהּ חֲמִשָּׁה קוּרְטֵי דְּמָא! —הַצָּלַת עַצְמָהּ נַמִּי כְּהַצָּלַת אֲחֵרִים דָּמֵי. וְרַבָּנַן — זִיהֲרָא אִית לֵיהּ, וְלָא קָלֵי זִיהֲרֵיהּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: הָא מַנִּי? בְּרִיבִּי הִיא, דְּתַנְיָא, בְּרִיבִּי אוֹמֵר: לֹא אָמְרוּ יֵשׁ דְּרוֹסָה אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מַצִּילִין, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַצִּילִין — אֵין דְּרוֹסָה. —וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מַצִּילִין אֵין דְּרוֹסָה? וְהָא הַהִיא תַּרְנְגוֹלֶת דַּהֲוַאי בֵּי רַב כָּהֲנָא, דִּרְהַט חָתוּל בַּתְּרָהּ וְעַל לְאִידְרוֹנָא, וְאִיתְּחִיד דָּשָׁא בְּאַפֵּיהּ, וּמַחְיֵיהּ לְדָשָׁא בְּסִיחוּפֵיהּ, וְאִישְׁתַּכַּח עָלֶיהָ חֲמִשָּׁה קוּרְטֵי דְּמָא! —הַצָּלַת עַצְמָהּ נַמִּי כְּהַצָּלַת אֲחֵרִים דָּמְיָא. בְּעָא מִינֵּיהּ רַב כָּהֲנָא מֵרַב: **ההיא תרנגולת דהואי בי** [והרי אותה תרנגולת שהיתה בביתו] של **רב כהנא, דרהט חתול בתרה ועל לאידרונא** [שרץ חתול אחריה לטורפה ונכנס החתול לחדר קטן], **ואיתחיד דשא באפיה, ומחייה לדשא בסיחופיה** [ונסגרה הדלת בפניו, והיכה מרוב כעס על הדלת בכפו], **ואשתכח עלה חמשה קורטי דמא** [ונמצא עליה חמש טיפות דם, ארס], משמע שיש דרוסה גם במקום שאין מצילים! ומשיבים: **הצלת עצמה** של החתול **נמי** [גם כן] **כהצלת אחרים דמי** [נחשבת], שהיא חשה מאויימת. ושואלים: **ורבנן** [וחכמים] ששנו בברייתא שאין חתול עושה דרוסה כלל, כיצד הם מסבירים מעשה זה? ומשיבים: **זיהרא אית ליה, ולא קלי זיהריה** [ארס יש לו, לחתול, ואולם אין הארס שלו שורף] עד כדי לעשות טריפה. **איכא דאמרי** [יש שאומרים] את הסוגיא באופן אחר: לאחר שהקשו על רב חסדא, שאמר שחתול עושה דרוסה בגדיים וטליים, ממה שדייקנו מן הברייתא שאינו עושה דרוסה, השיבו כי **הא מני** [ברייתא זו כדעת מי היא]? שיטת **בריבי, היא, דתניא** [ששנויה ברייתא], **בריבי אומר: לא אמרו יש דרוסה לחתול אלא במקום שיש מצילין** לגדי מידו, **אבל במקום שאין מצילין — אין דרוסה.** ואילו רב חסדא פוסק כשיטת חכמים החולקים עליו, וסבורים כי גם כשאין מצילים — חתול עושה דרוסה. ושואלים על כך: **ובמקום שאין מצילין אין דרוסה? והא ההיא תרנגולת דהואי בי** [והרי אותה תרנגולת שהיתה בביתו] של **רב כהנא, דרהט חתול בתרה ועל לאידרונא** [שרץ חתול אחריה ונכנס לחדר קטן], **ואיתחיד דשא באפיה ומחייה לדשא בסיחופיה** [ונסגרה הדלת בפניו והיכה את הדלת בכפו], **ואישתכח עליה חמשה קורטי דמא** [ונמצא עליה חמישה טיפות דם]! **והשיבו: הצלת עצמה נמי** [גם כן] **כהצלת אחרים דמיא** [נחשבת]. מסופר, **בעא מיניה** [שאל אותו] **רב כהנא מרב:**

ר' בנימין בר יפת אמר ר' אלעא: **לא בא ר' יהודה** במשנתנו **אלא לפרש דברי חכמים!** ודוחים: **גברא אגברא קא רמית** [מאדם על אדם אתה מקשה]? יתכן שר' אלעא סבור שהוא בא לפרש, ורב סבור שבא לחלוק! **איבעית אימא** [אם תרצה אמור]: **לעולם** הכל סבורים שדרוסת זאב היא דווקא בבהמה דקה, ודברי רב באו **למעוטי חתול** [למעט] שדרס בהמה דקה. ויש בכך חידוש, שכן **מהו דתימא** [שתאמר], מה ששנה התנא: ודרוסת הזאב בדקה — **אורחא דמלתא קתני** [דרכו של עולם הוא שונה], שדרכו של זאב לדרוס, ובאמת גם חתול עושה דרוסה בבהמה דקה, **קא משמע לן** [משמיע לנו] רב שזאב דווקא.

ב **אמר רב עמרם אמר רב חסדא: דרוסת חתול ונמייה** הריהי טריפה **בגדיים וטלאים,** הקטנים שבבהמה הדקה, **ודרוסת חולדה** הריהי טריפה **בעופות** דווקא. **מיתיבי** [מקשים על כך] ממה ששנינו בברייתא: **דרוסת חתול, נץ ונמייה** אינה טריפה **עד שתינקב לחלל** הגוף, שינקבו בציפורניים את המעיים ושאר אברים, שנקב בהם עושה טריפה. ונדייק: **אבל דרוסה** ממש, שעושה טריפה בעצם הדריסה והטלת הארס, **לית להו** [אין להם]! ותחילה תוהים על מה ששנינו בברייתא זו: **ותסברא** [וסבור אתה] **שנץ לא דריס** [אינו דורס]? **והתנן** [והרי שנינו במשנתנו]: **ודרוסת הנץ!** ודוחים: **הא לא קשיא** [זו אינה קשה]: **כאן** ששנינו שנץ עושה דרוסה — הרי זה **בעופות, כאן** ששנינו בברייתא שאינו עושה דרוסה — **בגדיים וטלאים.** ואומרים: **מכל מקום, לרב חסדא** שאמר שיש דרוסה לחתול בגדיים וטלאים, **קשיא** [קשה] הברייתא, שדייקנו ממנה שאינו עושה דרוסה! ומשיבים: **הוא** רב חסדא שאמר **כי האי תנא** [כדעת תנא זה], **דתניא** [ששנויה ברייתא], החכם **בריבי אומר: לא אמרו שאין דרוסה** לחתול **אלא במקום שאין מצילין** לגדי, **אבל במקום שיש מצילין,** שמנסים להציל את הגדי מידו — **יש דרוסה,** שהוא משתולל ומטיל ארס, ובמקרה זה דיבר רב חסדא. ומקשים: **ובמקום שאין מצילין אין** החתול עושה **דרוסה? והא**

מסורת הש"ס

ז. ראה עירובין פא,ב. סנהדרין כה,א.

ח. (טענה זו) עירובין פב,א. תענית ד,ב. ב"ק מג,ב. סנהדרין ו,א. כה,א. ל,ב. לא,א.

גרסות

אמר רבי אלעא בכתה"י ובמקורות: **אמר רבי אלעזר** וכן ברש"י.

גברא אגברא קא רמי בכתה"י ובמקורות נוסף: **מר סבר פליג ומר סבר לא פליג.**

מהו דתימא אורחא דמילתא ברוב כתה"י: **ואי ממתניתין הוה אמינא אורחא דמילתא.**

דרוסת חתול ונמייה בגדיים בכתה"י ובמקורות: **דרוסת חתול נץ ונמייה בגדיים** וכן היתה גרסת ר"ח, וראה תוס' ורמב"ן.

הוא דאמר כי האי תנא דתניא בריבי אומר יש בכת"י ובמקורות: **הא מני רבי היא דתניא רבי אומר** וכן להלן.

ותסברא נץ לא דריס והתנן ודרוסת הנץ ברוב כתה"י: **ותסברא והאנן דרוסת הנץ תנן.**

כאן בעופות כאן בגדיים וטלאים, מכל מקום ברוב כתה"י: **התם בגדיים וטלאים הכא בעופות, אלא.**

לא אמרו אין דרוסה יש בכת"י: **לא אמרו אין דרוסה לחתול.**

דרהט חתול בתרה ברוב כתה"י: **דרהט שונרא בתרה.**

ועל לאידרונא בכתי"מ ועוד: **לאינדרונא** וברוב כתה"י: **רהט עייל לאידרונא.**

חמשה קורטי דמא ברוב כתה"י: **כחמשה קורטי דמא.**

איכא דאמרי — אבל במקום שאין מצילין אין דרוסה במקורות נוסף: **מכלל דשמעינהו לרבנן דאמרי אפילו במקום שאין מצילין יש דרוסה** ראה רמב"ן.

העולם

נמיה

הנמיה (Herpete ichnemn) היא חיה טורפת קטנה ממשפחת הגחניים. אורך גופה הדק הוא כ—65 ס"מ, ויש לה זנב ארוך (כ—45 ס"מ) ושעיר. צבע פרוותה הוא אפור־צהבהב, מלבד הרגליים השחורות.
הנמיה אוכלת כמעט הכל, אך בעיקר טורפת בעלי חיים קטנים.

חולדה
ראה לעיל ט,ב.

קלי זיהריה
לא ידוע לנו על חומר ארסי, כגון זה של נחש, המופרש מציפורני הטורפים בזמן הדריסה, ואף הרמב"ם לא מדבר על ארס בעניינים אלה. יתכן כי הכוונה לחומרים מזהמים המצטברים בציפורני החיות הטורפות, כגון רקבון של בשר בעלי חיים שטרפו, הגורמים לזיהום ולדלקת מקומיים, ופעמים רבות עלולים לחדור למערכות חיוניות ולגרום לתחלואה עד כדי גרימת מוות.

***מרטרינ"א** מן הצרפתית העתיקה martrine — סמור.
****פלוט"א** (צ"ל: פוט"א) מן הצרפתית העתיקה pote — כף רגל.

עיונים

איבעית אימא לעולם למעוטי חתול ולתירוץ זה בא רב לפרש את דברי חכמים במשנה, שדרוסת זאב שבמשנה היא בבהמה דקה, ולמעט דרוסת חתול. ולפירוש רוב הראשונים (בניגוד לפירוש רש"י לעיל), נמצא שיש מחלוקת להלכה בין שני התירוצים, שלפי התירוץ הראשון יש דרוסת זאב בבהמה גסה, וכשיטת חכמים, ולא מיעטנו דרוסת חתול מבהמה דקה. ולפי התירוץ השני, שר' יהודה מפרש שיטת חכמים, דרוסת זאב היא בבהמה דקה דווקא, ולא בבהמה גסה. ואין דרוסה לחתול בבהמה דקה.

אמר רב חסדא דרוסת חתול ונמייה בגדיים וטלאים רב חסדא אינו חולק על מה שדייקנו מן המשנה שאין דריסה לחתול בבהמה, אלא שבמשנה מדובר בבהמה דקה גדולה, כגון עיזים וכבשים, ורב חסדא מדבר דווקא על גדיים וטלאים (רש"י).

דרוסת חתול נץ ונמייה עד שתינקב לחלל הרי"ף וכן הרמב"ם פירשו (כפי דיוק הלשון) שיש לה דין דרוסה, אלא שהארס מזיק רק אם עשתה הציפורן נקב בחלל (ייתכן מפני שכך הוא מגיע לאיברים פנימיים וחיוניים). אבל רש"י פירש שהציפורן שלהם דינה כקוץ בלבד, אבל הארס שלהם אינו מזיק. וטעמו, מפני שאם אנו מבינים שיש להם ארס, אלא שאינו מזיק כל כך, צריך היה לתרץ שמדובר בברייתא זו בכבשים גדולים שהארס של החתול אינו הורג אותם, ולא בטלאים (רמב"ן).

אבל במקום שיש מצילין יש דרוסה רש"י פירש שמפני שהוא כועס הארס שבציפורניו חזק יותר.

איכא דאמרי לפי הלשון הראשונה, מה שאמר רב חסדא שהחתול עושה דרוסה — הוא כשיטת בריבי, ודווקא כשיש מצילים מידו. אבל לדעת חכמים החולקים על בריבי — אין דרוסה כלל לחתול בגדיים וטלאים, כפי ששנינו בברייתא. אבל לפי הלשון השניה, הברייתא האומרת שאין דרוסה לחתול היא דווקא במקרה שאין מצילים, וכשיטת בריבי, אבל במקום שיש מצילים — יש לו דרוסה. ונמצא שרב חסדא, הסבור שיש לחתול דרוסה בכל מקרה, הולך כשיטה אחרת, שלא נזכרה במפורש, והיא שיטת חכמים. וכן עולה מנוסח דברי בריבי לפי לשון זו: "לא אמרו יש דרוסה אלא" וכו', שמתוכם אתה למד ששמע שחכמים אומרים שאפילו במקום שיש מצילים יש דרוסה, ובא לחלוק עליהם (לפי רמב"ן כך כתוב בנוסחים מדוייקים של הגמרא).

אורח ההלכה

דרוסת חתול ונמייה חתול ונמיה ושועל אין להם דריסה בכבשים גדולים, אבל יש להם דריסה בגדיים וטלאים, וכל שכן בכל העופות, כרב עמרם בשם רב חסדא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ה ה"ד. שו"ע יו"ד נז, א).

דרוסת הנץ בגדיים וטלאים לכל העופות אין דריסה בבהמה, אפילו בגדיים וטלאים, חוץ מהנץ, שיש לו דריסה בגדיים וטלאים. והוא שינקוב בציפורנו לבית החלל, שאז הוא מטיל ארס. כברייתא (לפירוש הרי"ף, ראה עיונים) וכתירוץ הגמרא. ומאחר ואין אנו בקיאים בבדיקת דרוסה אנו מטריפים בכל פצע (ש"ך). (רמב"ם שם ה"ה. שו"ע שם סעיף ב).

במקום שיש מצילין כל אלו שאמרנו שיש להם דריסה, אין חילוק בין אם באים להציל את הנדרס ממנו בין אם אין באים להצילו. שהלכה כלישנא בתרא, וכדעת חכמים החולקים על בריבי. ויש אומרים שעכשיו נוהגים היתר בחתולים הנכנסים בלול של תרנגולים. שאנו פוסקים כלשון ראשונה, שבמקום שאין מצילים — אין דרוסה לחתול. ואף על פי שהיה ראוי לחוש בדבר, סומכים על כך שחתולים שלנו הם בני תרבות, וכל שלא ראינו שהיכהו — אין חוששים. (שו"ע יו"ד נז, ד—ה).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com